UDK 811.163.6'367.625
Andreja Žele
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana

VEZLJIVOST KOT POMENSKO- IN STRUKTURNOSKLADENJSKI POJAV[1]

Prispevek je predstavitev slovenske vezljivostne teorije. Izdelana tipologija glagolske vezljivosti je hkrati zasnova za izdelavo vezljivostnega slovarja slovenščine.

The paper is a presentation of Slovenian valency theory. The typology of verbal valency here worked out is at the same time a basis for producing a valency dictionary of Slovenian.

Ključne besede: primitivi, temeljni/specializirani glagoli, elementarni glagoli, pomenske sestavine

Key words: primary verbs, basic/specialized verbs, elementary verbs, semantic components

1 Pojmovanje in z njim definicijo vezljivosti smo v osemdesetih letih povzeli po nemško-češki vezljivostni teoriji (nosilca: G. Helbig (1992) in F. Daneš (1987)).[2] Vezljivost (valenca) je slovarsko- in skladenjskopomenska ter posledično skladenjsko-strukturna lastnost/sposobnost določene besede, predvsem glagola,[3] da okrog sebe organizira določeno število ustreznih udeleženskih vlog oz. vezljivostnih položajev, je torej napovedljivost/obveznost skladenjskih mest (nasproti družljivosti, ki označuje prosta skladenjska mesta). Obvezna skladenjska mesta, ki so napovedljiva iz pomenske usmerjenosti (intenčnosti) glagola – iz njegove pomenskoskladenjske vezljivosti (z udeleženskimi vlogami), so zasedena z določili (/ne/predložnimi sklonskimi, ne-

[1] Članek je povzetek poglavja Vezljivost kot pomensko- in strukturnoskladenjski pojav avtoričine disertacije (mentorica red. prof. dr. Ada Vidovič Muha) z naslovom *Vezljivost v slovenskem knjižnem jeziku (s poudarkom na glagolu)*, obranjene junija 2000 na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani.

[2] Za ta osnovni skladenjski pojav je slovenski término **vezljivost** za mednarodno **valenco** v slovensko jezikoslovje v drugi polovici sedemdesetih let uvedel J. Toporišič. Za širšo javnost pa je izraz prvič zapisal v polemiki o novem osnovnošolskem učbeniku, Delo (Sobotna priloga), 18. 11. 1978, 22. Prvo eksplicitno večravninsko predstavitev slovenske skladnje, in hkrati slovenske vezljivosti pod vplivom tesnièrjevskega verbocentrizma, imamo v slovnici C. Vincenota Essai de Grammaire Slovène (1975). Večravninsko je vezljivost predstavljena tudi v članku M. Križaj Ortar (1989: 134) z naslovom Vezljivost: iz pomena v izraz. Sicer pa tudi že disertacija J. Dularja Priglagolska vezava v slovenskem knjižnem jeziku (20. stoletja) iz leta 1982 s kar petintridesetimi pomenskimi skupinami glagolov vsaj posredno dokazuje, da je omejitev samó na obravnavo vezave z vidika vezljivosti nekako nasilna in nedorečena, saj je vezljivost pomenskoizvorna, vezava pa je samo njena posledična ubeseditev na izrazni ravnini.

[3] To, da je vezljivost stalna lastnost tudi pridevnikov, izglagolskih in izpridevniških samostalnikov, sta pri nas že v okviru stavčne skladnje predstavila P. Dajnko (1824: 277–285) in F. Metelko (1825: 238–240). Bolj jasna in natančna obravnava pridevniške vezljivosti in vezljivosti drugih izglagolskih tvorjenk, tudi z vidika predložnih morfemov, je že v slovnicah A. Breznika (prim.: 1916: 245–250, 1924: 214–219, 1934: 221–226).

S terminološkega vidika pa je uporabno in povedno ločevanje češke vezljivostne teorije, prim. Mluvnice češtiny – Skladba (1987: 39), ki razlikuje med 'glagolsko vezljivostjo' (valence slovesná) in t. i. 'vezljivostno razvitostjo' pridevnikov in izglagolskih pridevnikov/samostalnikov (valenční rozvíjení slovních druhů).

sklonskimi). Strukturnoskladenjsko obveznost določil dodatno določajo stavčni vzorci. Nepolnopomenski glagoli oz. glagoli v pomožniških vlogah kot samó slovničnofunkcijska jedra povedi lahko v okviru strukturnoskladenjske vezljivosti uvajajo samó neudeleženske povedkovodoločilno vezljivost.

Obravnava vezljivosti zaobjame pomensko (pomenska usmerjenost/intenca), skladenjskofunkcijsko in izrazno ravnino (vezava/ujemanje/primik). Opis pomenskoskladenjske vezljivosti namreč ne more nadomestiti strukturnoskladenjske vezljivosti in obratno. Pomenska a) usmerjevalna ali samo b) opredelitvena zmožnost besed se v procesu upovedovanja z a) vezljivostnimi in b) družljivostnimi skladenjskimi silami[4] izrazi z vezavo, primikom ali ujemanjem.

V okviru izhodiščne pomenskoskladenjske vezljivosti lahko ločujemo a) absolutno/popolno vezljivost, ki v okviru glagolskega leksema označuje edino možno ali prevladujočo vezljivost, in b) relativno/delno vezljivost, ki v okviru glagolskega leksema označuje vezljivost določenega pomena, npr. pri stanjskih glagolih tipa *ležati* (prim. Apresjan 1967; [2]1995).

1.1 Z vidika glagolske vezljivosti so izdelane glagolske skupine.[5] Pomenskoskladenjska oz. vezljivostna baza za vse glagole so trije primarni glagoli oz. **glagolski primitivi** *biti*, *imeti*, *delati*, ki so hkrati besedotvorna skladenjskopodstavna jedra in slovarske uvrščevalne pomenske sestavine (UPS) z vrha t. i. glagolske pomenske piramide.[6] Osnovo pomenskohierarhične vezljivostne mreže sestavljajo osnovni oz. **temeljni glagoli stanja** (nadpomenki vseh stanjskih glagolov sta primitiva *biti* ('bivanje, obstajanje') in *imeti* ('razmerja, odnosi')) in **temeljni glagoli tvornih/netvornih dejanj in procesov** (nadpomenki procesnih tvornih glagolov sta primitiv *delati* in *dati* < 'povzročiti, da (kdo) imeti', procesnih netvornih glagolov pa fazna *postati* < 'narediti se/začeti biti' in *dobiti* < 'začeti imeti').[7] Posebna podskupina temeljnih glagolov so d) **elementarni glagoli** naravnih pojavov in življenjskih procesov (s kombinacijo pomenja *delati/narediti se* in *posta/ja/ti*). Temeljni glagoli (že vrstno označeni in brez pravih sopomenk) so osnovno delitveno merilo za glagolske vezlji-

[4] Izraz uporablja J. Toporišič. Upoštevani so bili zapiski predavanj Skladnja, Sporočanje (SKJ II) v štud. letu 1991/92.

[5] Glede na pomenskoskladenjsko vezljivost so se izoblikovale vezljivostne glagolske pomenske skupine. Pri tem sem se zgledovala po vezljivostni delitvi čeških glagolov v delu Větné vzorce v češtině (1987) F. Daneša in sodelavcev. Z vzorčnim korpusom glagolov (jezikovnosistemsko netvorjenih in tvorjenih) sem zaobjela vse tipične značilnosti pomensko- in strukturnoskladenjske vezljivosti.

[6] V slovensko jezikoslovje je pomensko piramido (z glagolskimi primitivi ali zaimki kot besedotvornimi skladenjskopodstavnimi jedri in hkrati uvrščevalnimi pomenskimi sestavinami na vrhu piramide) za nazornejši pomenskohierarhični prikaz besed oz. njihove pomenskosestavinskosti uvedla A. Vidovič Muha (1988: 27). V okviru pomenskosestavinskosti besed po isti avtorici (A. Vidovič Muha 1986: 82) povzemam tudi termina uvrščevalna in razločevalna pomenska sestavina (UPS, RPS).

[7] Izraz **temeljni** povzemam po M. Žic Fuchs (1991: 113), ki ga uporablja v zvezi **temeljni leksem** in ga povzema iz zahodne literature, prim. J. E. Grimes, Systematic Analysis of Meaning (Notes on Linguistics No. 13, 1980, 22).

vostne skupine in hkrati pomenskoskladenjska osnova in izhodišče za **pomensko specializirane glagole** a) ravnanja/upravljanja/ustvarjanja, b) govorjenja, mišljenja, razumevanja, c) sprememb, č) premikanja. Izpeljanke in sestavljenke so pomensko opredeljene kot **višji specializirani glagoli** s slovarskimi pomenskimi razlagami, ki vključujejo glagolske nadpomenke *narediti/delati, imeti, biti*; *vzeti, spremeniti, igrati (se), govoriti, gledati, iti/priti*, ki so navadno slovarske ubeseditve pomenskih sestavin.[8]

Različna pomenskost in tvorjenost glagolov izoblikuje pomenskohierarhično vezljivostno mrežo tipa *premikati se – iti – stopati – korakati*, *delati – udarjati/tolči – sekati – cepiti* ipd.

Hierarhično pomenskoskladenjsko razmerje med **primarnimi**, **temeljnimi** in **specializiranimi glagoli** omogoča izoblikovanje vezljivostne mreže z vezljivostno prekrivnostjo oz. s prekrivnimi pomenskoskladenjskimi vezljivostnimi obrazci:

1.1.1 Specializirani glagoli telesnega in duševnega stanja kot *prebivati, stanovati, počivati, smejati se* se vezljivostno prekrivajo s **temeljnimi stanjskimi glagoli** kot *bivati, nahajati se, ležati, čutiti* ipd.

1.1.2 Specializirani glagoli ravnanja/upravljanja/ustvarjanja se glede na prevladujočo pomensko sestavino naprej delijo na:

1.1.2.1 ***Glagole omogočanja nastajanja/nastanka česa*** kot *organizirati, opremljati, osredotočati se*, ki se vezljivostno prekrivajo s **temeljnimi glagoli omogočanja nastajanja/nastanka česa** tipa *omogočati, pripravljati, prizadevati si* ipd.

1.1.2.2 ***Glagole s poudarjeno pomensko sestavino premikanja*** kot *nesti/nositi, lepiti, postaviti, čolnariti*, ki se vezljivostno prekrivajo s **temeljnimi glagoli ravnanja s premikanjem** in s **samopremikanjem** tipa *deti, namestiti (se), vzeti* ipd.

1.1.2.3 ***Glagole s poudarjeno pomensko sestavino sonahajanja/sopojavljanja/pripadnosti***, tipa *zgrabiti, čakati, pestovati, pustiti, pomagati, nabrati, sprejeti*, ki se vezljivostno prekrivajo s **temeljnimi glagoli ravnanja in upravljanja** kot *ravnati, izvajati, upravljati, vplivati* ipd.; sestavina sonahajanja/sopojavljanja izpostavi še delno vezljivostno prekrivnost s **temeljnimi glagoli netvornih dogajanj in procesov** tipa *pojaviti se, nastati, spreminjati se*, pomenska sestavina pripadnosti pa izpostavi delno vezljivostno prekrivnost s **temeljnimi glagoli ravnanja s premikanjem** kot *vzeti, pustiti* ipd.

[8] Iz dela Slovensko leksikalno pomenoslovje (Govorica slovarja) A. Vidovič Muhe (2000: 52) povzemam, da so pomenske sestavine prvotno vezane na označeno – vsebino. Ubeseditev pomenskih sestavin pa je vezana predvsem na slovaropisno delo – slovarska razlaga je metajezikovna uresničitev leksemskega pomena.

1.1.2.4 ***Glagole s poudarjeno pomensko sestavino spremembe lastnosti***, tipa *aktivirati, kisati, odpirati/zapirati (se)*, ki se vezljivostno prekrivajo s **temeljnimi glagoli spremembe lastnosti** kot *spreminjati (se), oblikovati, ohranjati* ipd. in **ravnanja** kot *izpolnjevati, izdelovati, pripravljati* ipd.

1.1.3 Specializirani glagoli govorjenja, razumevanja in mišljenja, tipa *sporočati, signalizirati, ugotavljati, razumeti, spoznavati, preučevati*, se vezljivostno prekrivajo s **temeljnimi glagoli govorjenja, razumevanja, mišljenja** kot *govoriti, predstavljati (si), misliti* ipd.

1.1.4 Specializirani glagoli s splošnim pomenom spremembe, tipa *rušiti se, prikazovati se, vznikati*, se vezljivostno prekrivajo s **temeljnimi glagoli omogočanja nastajanja/nastanka česa** kot *napravljati se, lotevati se, prizadevati si* ipd., **ravnanja** in **samopremikanja** kot *uresničevati se, uveljavljati se* ipd. Udeleženske vloge so iste kot pri temeljnih glagolih spremembe lastnosti.

1.1.5 Specializirani glagoli premikanja se vezljivostno delijo na desno nevezljive a) ***procesne glagole*** – poudarjen je potek premikanja, na desnovezljive b) ***ciljno usmerjene glagole*** – poudarjen je cilj/namen – in c) ***dogodkovne glagole*** – poudarjena je vsebina dogodka s prevladujočimi glagolskimi sestavljenkami. Elementarni glagol *premikati se* in temeljna *hoditi* in *iti* s svojimi tvorjenkami vzorčno pokrivajo celotno vezljivost glagolov premikanja.

1.2 Za analizo so bili izbrani glagoli iz celotnega gradiva za Slovar slovenskega knjižnega jezika (poleg primitivov še določeni temeljni in specializirani), ki vzorčno zapolnjujejo t. i. glagolsko pomensko piramido. Tako je bilo obdelanih 600 s sinhronega vidika netvorjenih glagolov – pomensko so to temeljni in specializirani glagoli (v SSKJ jih je 837, kar je 5,08 % vseh slovarsko upoštevanih glagolov) – in približno 1100 tvorjenih glagolov – pomensko so to nekateri temeljni glagoli, predvsem izpeljanke in tvorjenke iz predložne zveze z *biti*, *imeti* in *delati* v skladenjski podstavi (tovrstnih tvorjenk je v SSKJ 7525, kar je 45,66 % vseh glagolov) in sestavljenke.

1.2.1 V okviru sestavljenk z istim predponskim obrazilom se izraža vezljivostni vpliv osnovnih pomenskih vrednosti predponskih obrazil – 'faznost (začetnost/trenutnost/končnost)', 'rezultativnost (enkratna/večkratna)' in 'lastnost/mera (stopenjskost/količinskost)'.[9] Sestavljenka je prehodna, ko je faznosti dodana rezultativ-

[9] Vpliv tvorjenosti besed na njihovo vezljivost obravnava A. Vidovič Muha v razpravi Glagolske sestavljenke – njihova skladenjska podstava in vezljivostne lastnosti (1993). S primerjanjem glagolskih sestavljenk z njihovimi skladenjskopodstavnimi glagoli in z ustreznimi nesestavnimi glagoli, npr. *izpisati* : *pisati iz* : *pisati*, z upoštevanjem celotnega gradiva SSKJ ugotavlja, da je predponsko obrazilo pretvorba (vsaj) enega skladenjskopodstavnega glagolskega razmerja, kar zoži vezljivostno polje tvorjenega glagola (izjema so sestavljenke s samo faznim predponskim obrazilom). V razmerju med sestavnim (tvorjenim) in nesestavnim glagolom pa so spremembe predvsem v okviru leva – desna vezljivost, npr. *izbuljiti oči* : *buljiti* ipd.

nost ali lastnost. Pomenska vrednost predponskega obrazila vpliva tudi na udeleženSko vlogo vezljivostnega določila. Vzorčne izhodiščne glagolske nadpomenke z vzorčnimi pomenskoskladenjskimi vezljivostnimi obrazci so glagolske sestavljenke s skladenjskopodstavnim *delati, dati*, *biti* ali *iti*, npr. s skladenjskopodstavnim *delati*: *dodelati* – 'končnost' (Fk): 'absolutna končanost dejanja' – 'končati delo': */Pri nas/ je dodelal*: Sam_1|xVd $č^+$| + Glag|Fk|: *Duhovnik domašuje, Bolnik dotrpi*; 'relativna končanost dejanja': *Kmet dobrana/dogospodari/dokosi/dokuje/domlati/domolze, Mati dohrepeni/domodruje/dopoje*; – 'rezultativnost': 'opraviti/izdelati kaj do konca': *dodelati obleko/sliko*: Sam_1|xVd $č^+$| + Glag|Fk|(Mo) + Sam_4|yCd $ž^{+/-}$|: *Dooral je njivo, Dopil je vino, Dopletla je jopico* ipd.; – 'lastnost': 'opraviti dokončna dela za lepši videz, boljšo kakovost': *dodelati okrasje / dodelati tkanino*: Sam_1|xVd $č^+$| + Glag|Fk (L^- T L^+)| + Sam_4|yCd $ž^{+/-}$|: *Dočakal/Dobojeval je zmago za zatirane, Dosegel je sporazum, Dočaral je lepše življenje za otroke* ipd.

1.3 Pravi glagolski primitivi *biti, imeti, delati* (vključno z leksikaliziranimi in neleksikaliziranimi predložnimi morfemi) z udeleženskimi vlogami zaobjamejo vso pomensko- in strukturnoskladenjsko vezljivost glagolov.

Vsakemu primitivu so dodani temeljni (elementarni) glagoli z vzorčnimi prikazi vezljivosti izglagolskih samostalnikov in izglagolskih pridevnikov po vezljivostnih glagolskih pomenskih skupinah. Vsako pomensko skupino pa pomenskoskladenjsko zaobjame in s tem tipizira tudi t. i. nosilni temeljni glagol. Nosilni temeljni glagoli kot predstavniki glagolskih pomenskih skupin so *bivati, čutiti; govoriti/reči, misliti*, *gledati, hoteti, želeti; delovati, deti, vzeti, igrati (se); spreminjati (se)*; *iti, hoditi*. (Podskupina temeljnih glagolov so elementarni glagoli, ki označujejo osnovne življenjske procese/dejavnosti in naravne pojave.) Temeljni glagoli so naprej nadpomenke specializiranih in višjih specializiranih glagolov.

1.3.1 V okviru vezljivosti po posamostaljenju in popridevljenju oz. vezljivosti tvorjenk iz glagola so kot nosilke vezljivosti po J. Kuryłowiczu[10] upoštevane a) t. i. transpozicijske tvorjenke s pomeni dejanja/stanja/lastnosti (De/St/L) – so stavčnega izvora in so zato obravnavane pretvorbeno, in b) t. i. mutacijske tvorjenke z besedotvornim pomenom vršilca/predmeta/rezultata/sredstva in s predmetnopomenskim priponskim obrazilom, ki je pretvorbeno povezano z določeno sestavino pomenske podstave povedi – z delovalnikom ali z okoliščino. Za izglagolskimi samostalniki so razvrščeni še izglagolski pridevniki – t. i. pridevniki stanja. Slednji v povedkovi rabi (brez pomenske zadostnosti) stanje ali lastnost osebkovemu samostalniku samo prisojajo in tako ohranjajo isto vezljivost kot nezloženi povedki. Iz povedkovodoločilnih stanjskih pridevnikov se izpeljuje še posamostaljena lastnost z obrazilom *-ost*, npr. *obstojnost*.

[10] Predstavitev delitve tvorjenk J. Kuryłowicza povzemam po A. Vidovič Muha (1988: 8).

1.3.1.1 Jedrna Vd in Nd/s uvajata pravo svojino, ker s hkratnim označevanjem dejanja/stanja (De/St) izražata neposredno povezavo vršilca/nosilca s predmetom dejanja, npr. *prijateljev znanec/svetovalec, prijateljev brat*. Dejanje (De), lastnost (L) in stanje (St) pa lahko uvajajo samo neprava svojilna razmerja, npr. *očetovo delo, voznikova prednost* (prim. po A. Vidovič Muha 1981: 25). Pri izistoglagolskih tvorjenkah z besedotvornim pomenom predmeta dejanja (Pd) ali rezultata dejanja (Rd) ali sredstva dejanja (Sd) se v primerjavi z besedotvornim pomenom dejanja (De) ali vršilca dejanja (Vd) izbirno zoži razvrstitev udeleženskih vlog oz. pomenskoskladenjska vezljivost. Hierarhična oz. prednostna izbirna razvrstitev udeleženskih vlog je naslednja: pri **jedrnih izglagolskih samostalnikih dejanja/stanja/lastnosti (De/St/L)**, **vršilca dejanja (Vd)** in **nosilca dejanja/stanja/lastnosti (Nd/s/l)** lahko objedrno mesto zasedejo vse udeleženske vloge, prednostna razvrstitev pa je: prizadeti/razmerni/vsebinski/pojavni predmet dejanja (Pr/Ra/Vs/Po_d), sredstvo dejanja (Sd), cilj dejanja (Cd), rezultat dejanja (Rd); pri vseh pa neprednostne vloge, ki so lahko pomenskoskladenjsko obvezne ali neobvezne, zasedejo prostorski in časovni udeleženci, npr. *pripravljanje* (De) *športnikov* (Prd)/*napitkov* (Rd), *igranje* (De) *nogometa* (Vsd) *s prijatelji* (Rad) *za nagrado* (Cd), *igranje* (De) *hokeja* (Vsd) *na travi* (Md) *z žogico* (Sd); *bivanje* (De/St) *doma* (Md), *obseg* (St) *romana* (Vss), *pripadnost* (St) *zemlje* (Prs) *obdelovalcu* (Ras), *obstojnost* (L) *barv* (Vss) *proti vlagi* (Ras); *igralec* (Vd) *sonate* (Vsd) *na klavir* (Rad), *prebivalec* (Nd/s) *bloka* (Md/s), *rastje* (Np/s) *v močvirju* (Mp/s), *hudič/hudobec* (Nl) *do najbližnjih* (Ral). Pri **jedrnih Pd** imata objedrno mesto najpogosteje sredstvo dejanja (Sd) ali cilj dejanja (Cd), redkeje vsebinski, prizadeti ali razmerni predmet dejanja (Vsd/Prd/Rad), npr. *iskalnik* (Pd) *z elektromagnetom* (Sd) *za kable* (Cd), *igralo* (Pd) *s krogi* (Sd) *za guganje* (Cd), *spravljalnik* (Pd) *žita* (Prd), *nadzorstvo* (Pd) *nad tržiščem* (Rad). Pri **jedrnih Rd** ima objedrno mesto sredstvo dejanja (Sd) ali snov, redkeje vsebina dejanja (Vsd), npr. *izdelek* (Rd) *z roko* (Sd) *iz kovine* (Vsd), *proizvod* (Rd) *iz kovine* (Vsd) *od kovačev* (Rad); pri **jedrnih Sd** ima objedrno mesto cilj dejanja (Cd), npr. *igrača* (Sd) *za odrasle* (Cd).

Tudi **Pd**, **Rd** in **Sd** imajo neprednostne udeleženske vloge: mesto dejanja (Md), izhodiščno/ciljno mesto dejanja (IM/CMd), čas dejanja (Čd), izhodiščni/ciljni čas dejanja (IČ/CČd).

Pd, Rd in Sd so z De pomensko metonimično povezani, medtem ko se Vd , ki lahko združuje neaktualni De in V/Nd, in De zaradi vzročno-posledične povezave v okviru prisojevalnega razmerja pomensko izločujeta. Na sinkretično povezovanje oz. združevanje 'dejanja' (De) z 'vršilcem dejanja' (Vd) opozarjajo tudi prilastkova določila ob samostalniku s pomenom 'vršilca dejanja' (Vd), ko pretvorbeno lahko modificirajo povedkov glagol, npr. *možni kandidat Tone – Tone je možni kandidat – Tone bi lahko kandidiral* (o tem prim.Grepl 1987: 152).

1.3.1.1.1 Prerazvrstitev udeleženskih vlog glede na besedotvorni pomen jedrnega izglagolskega samostalnika izražajo primeri kot *Tone* (Vd) *svetuje* (De) *Janezu* (Pred) *o ekonomiji* (Vsd) > *Tonetovo* (Vd) *svetovanje* (De) *Janezu* (Pred) *o ekonomiji* (Vsd) nasproti *Janezov* (Pred) *ekonomski svetovalec Tone* (Vd), *Tonetov* (Vd) *ekonomski nasvet* (Pd) *za Janeza* (Cd); in še: *Janez* (Vd) *dobro pozna* (De) *petje* (Vsd) > *dobro*

Janezovo (Vd) *poznavanje* (De) *petja* (Vsd), *dober poznavalec* (Vd) *petja* (Vsd) – zadnji pretvorbi jasno izražata, da Vd združuje De ∩ V/Nd.

1.3.1.1.2 Vezljivostno pomemben pomenskoskladenjski pojav je združevanje ali sinkretizem udeleženskih vlog.

Izglagolski jedrni samostalnik kot vršilec dejanja (Vd) lahko združuje dejanje (De) in vršilca oz. nosilca dejanja (V/Nd) v (De ∩ V/Nd) in tako dokazuje možnost izražanja razmerja do prizadetega z dejanjem (Pr_d), npr. *znančev svetovalec* (< svetovalec (od) znanca / svetovalec znancu < kdor svetuje znancu) in je pretvorba vezave. Razmerje do prizadetega s stanjem (Pr_s) lahko izraža tudi nosilec stanja (Ns), npr. *sestrin mož* (< mož (od) sestre / sestri mož < sestra ima moža). Dejanje (De) ali stanje/lastnost (St/L) s samó prisojevalnim razmerjem se lahko pretvarja le v nepravo svojilno razmerje, npr. *delavčevo služenje* (< služenje delavca < delavec služi) ali *delavčeva pripravljenost/prijaznost* (< pripravljenost/prijaznost delavca < delavec je pripravljen/prijazen). Izglagolski jedrni samostalnik pa v udeleženski vlogi rezultata dejanja (Rd), ki je obenem končna fazna stopnja dejanja (De_{Fk}), pričakovano združuje dejanje (De) in predmet dejanja (Pd) v (De ∩ Pd), kar potrjujejo tudi skladenjske podstave za besedotvorni pomen Rd, npr. *izpis* < |to, kar| izpiše|-Ø| s pomensko podstavo 'izpisati kaj' ipd.

1.3.1.2 Po posamostaljenju stavkov v glagolniškojedrne besedne zveze sledi popridevljenje.

V okviru **pretvorb leve vezljivosti** se v obglagolniškojedrni nepravi svojilni dejanjski/stanjski pridevniki ($Snp_{d/s}$) praviloma popridevljajo najtipičnejše osebkove udeleženske vloge kot vršilec/povzročitelj/pobudnik dejanja (Vd/Pvd/Pbd), ki s tipično kategorijo živosti izražajo še samovzročnost. Pri posamostaljenem stanju/procesu (St/Pro) sta zaradi neprehodnosti glagolov nedvoumni rodilniška raba osebkove udeleženske vloge nosilca stanja (Ns) in popridevljena raba predvsem nosilca procesa (Np). Nosilec dejanja/stanja/lastnosti (Nd/s/l) pa se obvezno popridevlja le, če je hkrati tudi povzročitelj dejanja/stanja/lastnosti (Nd/s/l ∩ Pvd/s/l), npr. *Janez se premika* > *Janezovo premikanje* (nasproti: *premikati Janeza* > *premikanje Janeza*), *Janez je vztrajen* > *Janez ima vztrajnost* > *Janezova vztrajnost*.

To, kako se vrstni pridevniki kot pretvorniki **desnovezljivostnih razmerij** ob jedrnih /ne/izglagolskih samostalnikih različno prednostno razvrščajo, je bilo že obravnavano (Vidovič Muha 1981).[11]

[11] Po isti avtorici so povzeta tudi poimenovanja za skupine vrstnih pridevnikov: – De ima: predmetne Prid in sredstvene Prid (*tovorni/ladijski prevoz*) in sestavne Prid (*ekipno tekmovanje*); – Rd ima: izimenske Prid (*pitagorov izrek*), snovne Prid (*cukren izdelek*), sestavne Prid *(kristalni skupek, citronski nasad*); – Pd ima: namembne Prid (*črpalna naprava*), snovne Prid (*železna priprava*), spremstvene Prid (*bencinski gorilnik/kuhalnik*); – Sd ima: namembne Prid (*celilno mazilo*); – izprislovne Prid pa imajo lahko vsi besedotvorni pomeni izglagolskih samostalnikov: *mladostni spomin, laboratorijski poskus, blagajniški prejemek, ladijski kuhar, kraški izvir*.

1.3.1.2.1 Vezljivostne vloge glagolskih predložnih morfemov se kažejo v tem, da vezavni predložni morfem, v nasprotju z vezavnodružljivim predložnim morfemom, zahteva ureditev vseh obveznih desnih udeleženskih vlog in s tem tudi s strukturno-skladenjskega vidika popolno izraženost vseh skladenjsko obveznih določil. Neutemeljene izpuste, npr. izpust z dejanjem prizadetega predmeta, potrjujejo tudi pretvorbe, npr. *dajanje Janeza otroka za pastirja, dajanje Janeza hrane za pastirja* – drugi rodilnik (od leve proti desni: *otrok/hrana*) ima zaradi sporočilne izpopolnitve besedne zveze, ki jo zahteva prosti predložni glagolski morfem, npr. *za*, udeleženska vlogo prizadeto. Izpust enega izmed rodilnikov, npr. pri *dajanje Janeza hrane za pastirja*, povzroči pomensko spremembo: *dajanje Janeza za pastirja / dajanje hrane za pastirja*.

1.3.1.2.1.1 Predložni glagolski morfem izpostavi obvezno pomensko- in strukturno-skladenjsko vlogo prizadetega z dejanjem (Pr_d). Dodatni posredni dokaz, da so predložni glagolski morfemi del glagolskega pomena je tudi to, da so v težnji za ohranitev glagolskega pomena (z njegovo prehodnostjo) včasih izraženi šele s pretvorbo, npr. *kesati se (zaradi) grehov – kesanje zaradi grehov, udeležiti se česa – udeležba pri čem*.

1.3.1.2.1.2 Neleksikalizirani predložni izglagolski morfem je določen predvsem z udeleženso vlogo, ki jo predvideva glagolski priložnostni skladenjski pomen. Najbolj jasni primeri za izglagolske predložne morfeme se pri pretvorbi pokažejo z označevanjem osebkovih udeleženskih vlog, npr. *Janez in prijatelj se pogovarjata – Janez se pogovarja s prijateljem > pogovarjanje/pogovor Janeza s prijateljem > Janezovo pogovarjanje/Janezov pogovor s prijateljem*). Udeleženska vloga vršilca dejanja je namreč samoumevna že z vidika glagolskega dejanja.

1.3.2 Pomenskohierarhična vezljivostna mreža glagolov (primarnih > temeljnih > specializiranih) skupaj z izglagolskimi tvorjenkami predstavlja celotno glagolsko vezljivost. Z vezljivostnega vidika vseh treh pomenskohierarhičnih skupin je pomembna prekrivnost pomenskoskladenjskih vezljivostnih obrazcev (po Danešu 1987: 52; sémantická formule).

Poslovenjeni simboli, deloma povzeti po F. Danešu (1987), so prilagojeni slovenskemu jezikoslovnemu izrazju (prim. NSS in SSB):

Legenda krajšav oz. kratic v pomenskoskladenjskih obrazilih:
– **osnovna bivanjska razmerja**:
– +/- = vzpostavitev/ukinitev razmerja/stanja
– E^+/E^- = eksistenca +/-
– T = prehajanje s spremembo – poslovenjene krajšave:
– POS = položaj
– L = usmerjana lokacija (mesto/kraj) M/IM/CM
– LC = sonahajanje/sopojavnost (natančnejše mesto) M_{so}
– P = pripadnost P
– K = kvalifikacija/lastnost L
– S = razumevanje S

– D/M = rekanje(D)/mišljenje (M) R/M
– $R_{D/M}$ = reagiranje(R) na rekanje(D)/mišljenje (M) R'/M'

– **vrsta dejanj**:
– d = dejanje
– dog = dogodek
– s = stanje
– p = proces

– **posamostaljeni pomeni v okviru povedja**:
– De = dejanje
– Dej = dejavnost
– St = stanje
– Pro = proces

– udeleženci:
– okoliščine:
  – v = kraj/mesto (dejanja/stanja/procesa) (Md/s/p)
– delovalniki/lastnosti (glede na okoliščine):
  – x = (navadno) delujoči udeleženec (oseba) – 1. delovalnik
  – y = neposredni udeleženec dejanja oseba/predmet – 2. delovalnik
  – z = posredni udeleženec dejanja – predmet/oseba za/pri dejanju – 3. delovalnik
  – α = splošni udeleženec – pojavnost/vzročnost (naravni p.)
  – w = lastnost/zmožnost/vsebina/poročilo (pri neudeleženski vezljivosti v okviru povedja natančneje lastnostno opredeljuje dejanje/dogajanje/proces/stanje)

– strukturnoskladenjska vezljivost:
Glag – glagol
$Glag_p$ – glagolski primitiv
Mo – morfem (oznaka ob predlogih kot prostih glagolskih morfemih)
$Sam_{1–6}$ – samostalnik (1–6 skloni)
$Prid_{k/v}$ – pridevnik (kakovostni/vrstni)
$Prisl_{k/č/n/kol}$ – prislov (kraja/časa/načina/količine)
' – pri $Sam_{1–6}$'/$Prid_{k/v}$'/$Prisl_{k/č/n/kol}$' označuje neudeleženska povedkova določila
Povdk = povedkovnik

– **slovnične in pomenske kategorije**:
človeško = $č^{+/–}$
živo = $ž^{+/–}$
abstraktno = abstr.
konkretno = konkr.

– **oznake za pomensko-skladenjska razmerja**:
+ – sosledje stavčnih členov
/ – izbirna različica
( ) – neobvezno vezljivo določilo
/ / – skladenjsko obvezni modifikator
| | – pomenske vloge in lastnosti udeležencev
∩ – soobstoj in slovnično ujemanje predložnega morfema s samostalniško končnico

1.3.2.1 Primitiva za stanje in netvorne procese/dogajanja/dejanja:

a)

1 BITI[12] kot polnopomenski glagol obsega vse splošnobivanjske, splošnorazmerne in splošnodelovalne okoliščine s pomenskoskladenjskimi vezljivostnimi obrazci:

1.1 Pomen 'obstajati': (*Tukaj) je jama*, *Je iz kamna/iz delov/iz sestavin*:
$Sam_1|xNs/p\ ž^{+/-}|$ + Glag|E+|; $Sam_1|xNs/p\ ž^{+/-}|$ + Glag|E+| (+ $Prisl_{k/č}|yM/Čs/p|$ / p ∩ $Sam_5|yM/Ras/p|$); $Sam_1|xNs\ ž^{+/-}|$ + Glag|POS/M_{so}s| + p ∩ $Sam_2|yVss\ ž^{-}|$.

1.2 Pomena: – 'nahajati se', 'imeti': *Hiša je sredi polja, Drva so na dvorišču, Za gozdom je travnik, Otroci so doma, V vodi je kisik, V knjigi so napake*; še v pomenu 'udeleževati se': *Domači so na zabavi*: $Sam_1|xNs/p\ ž^{+/-}|$ + Glag|POS/M_{so}s/p| + $Prisl_k$ / p ∩ $Sam_{2,4-6}|yMs/p//Ras/p\ ž^{-}|$.

1.3 Pomena 'dogajati se' in 'vršiti se': *(Tedaj) je bila vojna – (Tedaj) ni bilo vojne, (V Kamniku) je bil semenj; Proslava bo (v nedeljo)*: $Sam_1|Np/d/dog/s|$ + Glag|E+|;
$Sam_1|xVd/Ns/p/d/dog\ ž^{-/+}|$ + Glag|M_{so}s/p/d/dog| (+ $Prisl_{č/k/n/kol}$ / p ∩ $Sam_{2-6}|yM/Č/IM/IČ/CM/CČ/Po/N/wL/S/Ra/Vs_{s/p/d/dog}\ ž^{-/+}|$).

2 BITI kot slovničnofunkcijsko jedro oz. kot vez lahko ohrani le stanjskoposledično označevalno vlogo: *Mož je poštenjak/učitelj; Širina je trojna; Kruh je pečen/vroč/otrdel;*
Dekle je vešče angleščine/dolžna veliko denarja, Tu mu ni dobro, Z njim je dolgčas, Tema je bilo: $Sam_{1,3,6}|xNs/p\ ž^{+/-}|$ + $Glag_p$(Mo) + Sam_1' / $PridSam_{2-5}$' /$Prid_k$'/$Prisl_n$'/ Povdk|wL|.

2.1 Predložnomorfemska raba izpostavi zveze kot *biti brez pameti, biti od brata, biti proti razvoju, biti ob imetje, biti za napredek, biti s šibkimi* ipd.:
Sam_1 + $Glag_p$brez/od/proti/ob/za/z/s + $Sam_{2-4,6}|wL|$.

2.2 Naklonska raba: $Sam_3|Ns/p|$ + $Glag_p$(Mo) + $Prisl_k$ + Nedol: *Tu mu je biti*.

2.3 Brezosebna raba izraža priložnostne opredelitve že obstoječega stanja: $Glag_p$3os + Sam_1'/$Prisl_n$'/Povdk|wL|: *Bilo je mraz/škoda/čudno/prav*.

a_1) Glagolu BITI je pomenskoskladenjsko blizu IMETI (pripadnost < sonahajanje). Po A. Vidovič Muha (1981: 23–25) sprejemam pomenskohierarhično razvrstitev v okviru IMETI, ki postavlja prostorska razmerja kot izhodiščno splošno osnovo in

[12] Pri nas je glagol BITI z vidika strukturalnega pomenoslovja obdelal J. Toporišič (1980). Tu je, nasproti Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), upoštevana Toporišičeva prerazporeditev pomenov.

pogoj za razvoj pripadnostnih pomenov /ne/prave svojine. A. Vidovič Muha (1998: 297) dokazuje, da je *biti pri* prostorska nadpomenka *imeti*, ki v pomenu 'biti pri kom' izraža vrsto (način) prostorske umeščenosti, npr. *Avto je pri sosedu* > *Sosed ima avto*. V pomenju leksema *imeti* so torej nedvoumno ločeni prostorska umeščenost sploh in druge možne vrste/načini te prostorske umeščenosti, tudi svojilnost. Primeri kot *Pri sosedovih imajo avto* (z vezljivim prislovnim določilom kraja in z možno pretvorbo *Sosedovi imajo avto*) še dodatno dokazujejo, da je prostorskost inherentna in konstitutivna sestavina svojine. Prostorsko-časovno razmerje, ki obsega stanjska/dejanjska/sestavinska razmerja (/ne/prava svojina) hkrati daje možnost skladenjskopomenskega prehoda med polnopomenskimi IMETI in njihovimi nepolnopomenskimi/oslabljenimi pomeni. Pomen 'lastnosti' uvaja nepolnopomenski/slovnični IMETI.[13]

1 Prvotni je prostorsko-časovni pomen z obveznovezljivim prislovnim določilom: *V vodi imamo veliko živih bitij,* publ. *Na desni strani imamo hrib, ne levi pa reko; Imela bosta otroka, Prejšnji mesec je imela otroka*: $Sam_1|xNs/p\ č^{+/-}| + Glag|E^+ + P| + Sam_4|yRa/Vs/s/p\ ž^{+/-}/č^-| + p \cap Sam_5|zMs/p\ ž^+\ č^{-/+}| / Prisl_{k/č}|zMs/p//Čs/p\ ž^{+/-}|$;

$Sam_1|xNs/p\ č^+| + Glag|(E_F + P \cap (L^-\ T\ L^+)| + Sam_4|yRas\ č^+|$.

2 Pravo svojilno razmerje je izraženo v: *Ima avtomobil/hišo/tri konje/veliko knjig, Ima malo/veliko*: $Sam_1|xNs/p\ č^+| + Glag|P| + Sam_4|yRas\ ž^-|$;

2.1 $Sam_1|xNs/p\ č^+| + Glag|P| + Sam_4|yRas\ ž^+\ č^-|$: *Pri sosedu imajo čebele.*

3 Nelastninska razmerna (stanjska) svojina je v: *Ima dosti gradiva, Trgovina ima dovolj praška*: $Sam_1|xNs/p\ č^+| + Glag|P| + Sam_4|yRas\ ž^-|$;

3.1 $Sam_1|xNs/p\ č^+| + Glag|P| + Sam_4|yRas\ č^+|$: *Ima brata/ljubico/direktorja/tekmeca*.

4 Sestavnolastnostni pomen označuje nelastninsko pravo sestavno svojino: *Voda ima precej kalcija, Katere sestavne dele ima celica, Zakon nima take določbe*: $Sam_1|xNs/p\ ž^{+/-}| + Glag|P| + Sam_4$ / $Prid_{kol}Sam_2|yVss\ ž^-|$.

5 Pomožniški (slovarsko: oslabljeni) pomeni z ohranjanjem samo splošnih razmerij ali samo naklonskosti v razmerju *imeti – biti* uvajajo povedkovodoločilno vezlji-

[13] Po J. Kořenskem (1972: 160, 166) pri IMETI gre za vezni pomen z določenimi pomenskimi lastnostmi, ki so pomenske modifikacije veznega pomena – to so posledične stanjske lastnosti. Različni, polni in nepolni, pomeni glagola *imeti* so s stališča njihove pretvorbene vrednosti obdelani pri določanju vrst svojilnih pridevnikov (A. Vidovič Muha 1981: 23–25). Ista avtorica (1998: 313) za merilo prepoznavanja /ne/polnopomenskosti IMETI določi zmožnost skladenjske razvrstitve svojilnega pridevnika s pomensko oslabljenim podstavnim IMETI – pridevnik s pomensko oslabljenim podstavnim IMETI se ne more pojavljati ob veznem BITI, npr. **Brada je sosedova* (nasproti *Avto je sosedov*). To tudi kaže na nesmiselnost hkratne pomenskoskladenjske uporabe kàr dveh pomožnikov (IMETI in BITI) v splošnorazmerni in vezni vlogi.

vost.[14] Čiste veznosti pri *imeti (se)* ni.[15] V okviru skladenjsko- oz. stavčnokategorialnih lastnosti se ohranja 'naklonskost', medtem ko je polni pomen 'obstajanja' že "uporabljen" v predpostavki obstajanja (to dokazujejo tudi zgledi s slovarsko oznako ekspr(esivno), npr. *Ta se ima!* v pomenu 'dobro živi'; in še *On je tukaj in ima se dobro* ima isti pomen kot *On je tukaj in je dobro*). Sèm sodita tudi frazna *imeti za* in *imeti se*.

Oslabljeni oz. pomožniški pomeni *imeti* so v *Ima nizke/visoke dohodke, Ima podporo/pokojnino, Ima preveč kilogramov/petdeset let*: Sam_1|xNs/p ž$^{+/-}$| + $Glag_p$|P| + Sam_4'/$Prid_{kol}Sam_2$'|wL|.

5.1 Oslabljeni pomen izraža tudi 'lastnost' in 'razmerja': *Ima dolge, skodrane lase, Ima stroj v popravilu, Orodje ima v redu, Ima kaj v lastni/v najemu*:

Sam_1|xNs/p č$^{+}$| + $Glag_p$|P|$Mo_{v/na}$ + Sam_4|yRas ž$^{+/-}$| + Sam_5'|wL|;

5.1.1 Sam_1|xNs/p č$^{+}$| + Sam_4|yRas ž$^{+/-}$| + $Glag_p$|P|Mo_{za} + $Prid_k$'/Sam_4'|wL|: *Ima ga za poštenega/hlapca*.

5.2 Z oslabljenim IMETI je izražena tudi naklonska raba 'morati', 'moči', 'želeti si': *Vlak ima vsak čas odpeljati, Ima se zahvaliti za pomoč, Imaš za posoditi tisoč dolarjev, Ima to za narediti, Ima ga za vprašati; Ima me, da bi ga vprašal*:

Sam_1|xNs/p č$^{+}$| + Glag|Naklon|(se)/za + Nedol/Sam_4'/Sda'|wL| + p ∩ Sam_4/$Prisl_k$|yMs/Ras ž$^{-}$ abstr./konkr.|;

5.2.1 Sam_1|xNs/p č$^{+}$| + Glag|Naklon| + Sam_4|yRas ž$^{-}$|: *Ti čevlji me imajo*.

5.3 Naklonski *imeti se* je uporabljan pogovarjalno s strukturnoskladenjsko obveznim prislovnim določilom: */Dobro/Slabo/ se ima, Ta se ima /kot še nikoli/*:

Sam_1|xNs/p č$^{+}$| + Glag|Naklon|se /+ $Prisl_n$ = sklad. obvezni modifikator/.

1.3.2.1.1 Temeljni glagoli stanja/procesa, za katere je tipična delna desna pomenskoskladenjska vezljivost – le z nekaterimi desnovezljivimi pomeni v okviru istega glagola.

1 Nosilni temeljni glagol stanja/procesa je *bivati*: *Bival je v isti hiši/na deželi/pri teti (Ms/p), Biva umetnost (Ras/p), Biva iz bistvenih sestavin (Vss)*.

---

[14] Tudi v pomožniških vlogah IMETI ohranja razmerno vrednost (Vidovič Muha 1981: 23–25). Sèm spada predvsem izražanje lastnosti in stanj. V lastnost lahko prehajajo zveze z IMETI, ki označuje a) pravo nelastninsko sestavno svojino: – slovarsko 'izraža, da je pri osebku/stvari kaj kot njegova sestavina, del'*: imeti jezik/glavo – biti jezičen/glavat; imeti bodice – biti bodičast*; in b) nepravo stanjsko svojino: – slovarsko 'izraža stanje, lastnost, značilnost osebka/stvari': *imeti brado – biti bradat, imeti tristo kilogramov – biti tristokilogramski; imeti osemdeset let, imeti skodrane lase – biti osemdesetleten/skodranolas*; > prehod v lastnost izražajo tudi primeri kot *imeti trdnost – biti trden, imeti smisel za humor – biti humorističen* ipd.

[15] V zvezi s tem so bistveni ugotovitvi, da glagol IMETI nikoli ni samo vezni, posledica česar je tudi, da ne more vstopati v povedkovodoločilno razmerje s pravimi povedkovniki (Vidovič Muha 1998: 314, 318).

Pomenskoskladenjske možnosti so:

Sam_1|Np/d/dog/s| + Glag|E^+|: *Bival je kralj, Bivala so znamenja*;

Sam_1|xVd/Ns/p $ž^{-/+}$| + Glag|POS/M_{so}s/p| + $Prisl_k$ / p ∩ $Sam_{2,4|6}$|y$M_{s/p}$ $ž^{-/+}$|: *Biva doma, Tedaj je bival tam/na deželi/v Pivki/sredi polja/pri teti*;

Sam_1|xNs/p $ž^{+/-}$| + Glag|POS/M_{so}s| + p ∩ Sam_2|yVss $ž^-$|: *Biva iz več delov*;

Sam_1|xNs/p $č^+$| + Glag|M_{so}s/p| + Sam_4|yRas/p $ž^-$ abstr.|: *Biva/Živi umetnost, Drži obljubo*.

2 Nosilni temeljni glagol za telesna in duševna razmerja/odnose je *čutiti* – 'zaznavati, predvidevati s čutili' *Čuti pod prsti utripanje (Vss/p) žile, Psi so čutili ljudi/ potres (Ras/p), Čutila je bližino/nevarnost (Ras/p)*, 'ugotavljati z zavestjo prisotnost česa' *V zraku se čuti pomlad (Ras/p)*: Sam_1|xNs/p $ž^+$| + Glag|E^+ + P| + Sam_4|yRa/Vs/s/p $ž^{+/-}$/$č^-$| + p ∩ Sam_5|zMs/p $ž^+$ $č^-$| / $Prisl_{k/č}$|zMs/p//Čs/p $ž^{+/-}$|; Sam_1|xNs/p $č^+$| + Glag|(E_F + P ∩ (L^- T L^+)| + Sam_4|yRas $ž^{+/-}$|.

Sklonska predstavitev udeleženskih vlog za glagole stanja in procesa (sonahajanje/sopojavljanje): – Mna/v/pri/ob/po = mesto/čas stanja/procesa (Ms/p//Čs/p ob polnopomenskem BITI[1,2,3]: *bivati/živeti/rasti/stati/ostati/obdržati se na deželi/v mestu/ob jezeru/po celini* ipd.), – Oza/pred/nad/pod/med = mesto/čas stanja/procesa (Ms/p//Čs/p: *bivati/stati/tičati/zijati/sloneti* ipd.), – T skozi/čez = mesto stanja/procesa (Ms/p: *tičati/zijati/sloneti* ipd.), – T = razmerni predmet stanja/procesa/dejanja (Ras/p/d: *bivati svet/umetnost* ipd.), – Riz = izhodiščno mesto stanja/procesa (IMs/p: *zijati* ipd.), – Riz = vsebina stanja/procesa (Vss/p: *obstajati iz več delov* ipd.).

1.3.2.1.1.1 Specializirani in višji specializirani glagoli telesno-duševnega stanja/ procesov

Z istimi udeleženskimi vlogami kot pri temeljnih stanjskih glagolih se oblikujejo pomenskoskladenjski vezljivostni obrazci.

– Stanje, sonahajanje/sopojavljanje – *biti* s pomenskoskladenjskimi obrazci:

Sam_1|xNs/p $ž^{+/-}$| + Glag|E^+| (+ $Prisl_{k/č}$|M/$Č_{s/p}$| / p ∩ Sam_5|yM/Ras/p|);

Sam_1|xNs/p $ž^{+/-}$| + Glag|POS/M_{so}s/p| + $Prisl_k$ / p ∩ $Sam_{2,4-6}$|yMs/p $ž^-$| v primerih, ki se po pomenskoskladenjski vezljivosti ločujejo: desno obveznovezljivi: *prebivati, stanovati Prebiva/Stanuje v bloku/na deželi/pod goro* (Ms/p); desno neobveznovezljivi: *bedeti Bedi (pri mrliču/nad otroki* (Ms/p)), *gladovati Gladuje (več dni* (Čs/p)); desno nevezljivi: *biseriti se Vino se biseri*, *cmerati se Cmeri se*.

– Poleg sonahajanja/sopojavnosti še pripadnost – *imeti* s pomenskoskladenjskimi obrazci:

Sam_1|xNs/p $č^+$| + Glag|E^+ + P| + Sam_4|yRa/Vs/s/p $ž^{+/-}$/$č^-$| + p ∩ Sam_5|zMs/p $ž^+$ $č^{-/+}$| / $Prisl_{k/č}$|zMs/p//Čs/p $ž^{+/-}$| / p ∩ $Sam_{4/5}$|zCd $ž^{-/+}$ abstr.$^{+/-}$|: *Koprneti po kom/čem*;

Sam_1|xNs/p $č^+$| + Glag|E_F + P ∩ (L^- T L^+|(se) + $Sam_{4(2)}$|yRas $č^+$| (+ p ∩ Sam_5|zRas/p $ž^-$ zMs/p|): *Boji se staršev, Goji konopljo (na vrtu), Norčevati se iz njega*;

Sam_1|xNs/p $ž^{+/-}$| + Glag|P|(se) + Sam_4 / $Prisl_{kol}$(Sam_2)|yVss/p $ž^-$|: *Sovražiti (se), Ljubiti tri dni/celo leto*; Sam_1|xNs/p $č^+$| + Glag|Naklon|se /+ $Prisl_n$ = obvez. modifikator/ : */Zelo/Upravičeno/ se jezi*.

Po pomenskoskladenjski vezljivosti se ločujejo:

– desno obveznovezljivi: *mraziti Mrazi ga (Ras/p)*, *obžalovati Obžaluje dejanje (Vss/p)*; desno neobveznovezljivi (v okroglem oklepaju): *čustvovati Vsak čustvuje (svet (Vss/p))*, *šobiti se Šobila se je (nad položajem (Ras/p))*.

1.3.2.1.2 Temeljni glagoli netvornih dogajanj in procesov so označeni glede netvorno udeležbo osebka.

Izpostavljajo osebek kot nosilca procesov/dogajanja (xNp/dog) in a) označujejo netvorne splošne procese, npr. *dogajati se, goditi se, potekati, vršiti se, izvrševati se, trajati, nadaljevati se*: aPvd/dog/p//aNd/dog/p (xE^{+})) in b) dogodke in pojave, npr. *pripetiti se, pojaviti/pojavljati se, prikazati/prikazovati se, nastati/nastajati, postati/postajati, propasti/propadati*.

Polnopomenski BITI uvaja udeleženski vezljivost s pomensko-skladenjsko možnostjo:

Sam_1|xNp/d ž$^{-}$| + Glag|M_{so}p/d|(se) (+ $Prisl_{č/k/n}$ / p ∩ $Sam_{2–6}$|y$M_{p/d}$/$Č_{p/d}$//$IM_{p/d}$/$IČ_{p/d}$//$CM_{p/d}$/$CČ_{p/d}$//$Po_{p/d}$/$N_{p/d}$/$Ra_{p/d}$/$C_{p/d}$|): *dogajati se Te stvari so se dogajale (zvečer / v manjših krajih (Cp/d))*; podobno še: *potekati, nastajati, pojavljati se, izginjati, minevati*.

1.3.2.1.2.1 Faznost netvornega dogajanja/procesa

Nadpomenki sta DELATI SE, POSTAJATI. Fazni nadpomenki pa sta POSTATI (nadpomenka 'začenjalnosti': 'narediti se/začeti biti') in DOBITI (< 'začeti imeti').

Pomenskoskladenjske možnosti za neudeleženski vezljivost *posta/ja/ti – delati/narediti se*, npr.:

– *posta/ja/ti*:

Sam_1|xNs/p č$^{+}$| + $Glag_p$|E_F ∩ (L^{-} T L^{+})| + Sam_1'|wNs/p č$^{+}$|: *Postal je samotar;*

Sam_1|xNs/p ž$^{+/-}$| + $Glag_p$|E_F ∩ (L^{-} T L^{+})| + $Prid_k$'|wL|: *Postal je domišljav/porozen;*

– *delati se* v pomenih:

a) 'biti v stanju nastajanja':

Sam_1|xNp ž$^{-}$| + $Glag_p$se|F(E/L^{-} T E/L^{+})|: *Mrak se dela*;

Sam_1|xNp ž$^{+}$| + Sam_3|yNp ž$^{+/-}$| + $Glag_p$se|F(E/L^{-} T E/L^{+})|: *Bula se mu dela;*

b) 'kazati določeno stanje ali lastnost, ki v resnici ne obstaja': Sam_1|xNs/p č$^{+}$| + $Glag_p$se|E_F (L^{-} T L^{+})| (+ Sam_3|yRas/p č$^{+}$|) + Sam_4'/$Prid_k$'|wL|: *Dela se (mu) prijatelja/bolnega*;

Sam_1|xNp ž$^{+/-}$| + $Glag_p$se|E_F(L^{-} T L^{+})| + Sam_4'|wL|: *Dela se norca*.

1.3.2.2 Podskupina temeljnih glagolov so elementarni glagoli, ki združujejo in kombinirajo pomene primitivov BITI in DELATI (s faznimi podpomenkami *posta/ja/ti, delati/narediti se*), zato vključujejo tako osnovne glagole netvornih procesov/dogajanj/stanj kot osnovne glagole tvornih procesov/dejanj, ki skupaj zaobjamejo vse udeleženske vloge.

V tej skupini glagolov je upoštevan tudi dinamični pomen glagola BITI. Osebek je pri a) netvornih procesih/dejavnostih nosilec dogajanja/procesa/stanja/lastnosti (Nd/p/s/l), npr. *roditi se, živeti, rasti*, pri b) tvornih procesih/dejavnostih pa povzročitelj

in vršilec dejanja/procesa/stanja/lastnosti (Pv/Vd/p/s/l), npr. *premikati se, govoriti, jesti*. Skupina glagolov netvornih procesov/dogajanj/stanj ima v določenih pomenih obveznovezljive okoliščine, npr. *Živi v mestu* v pomenu 'biti, nahajati se kje'; nasproti: *Vse, kar živi, potrebuje hrano* v pomenu 'imeti sposobnost presnavljanja, rasti, razmnoževanja'.

1.3.2.3 Primitiv za tvorne procese/dogajanja/dejanja:

a) Tvorno delovanje pokriva primarni glagol DELATI.[16]

1 Pomensko najobsežnejši splošni/neaktualni pomen označuje 'delovanje': 'zavestno uporabljati telesno in duševno energijo': *Delajo in počivajo, /Vse življenje/cel dan/od jutra do večera/ dela, /Pridno/težko/ delajo, Dela /v tovarni/*. Širokopomenska raba pa vsaj deloma omeji število udeležencev in tako blokira desno skladenjsko vezljivost, tudi v primerih nečloveškega vršilca oz. nosilca dejanja, npr. v pomenu 'biti v delovnem stanju': *Motorji delajo, Srce je začelo delati, Pošta/Tovarna ne dela*. Zgornji pomeni imajo pomenskoskladenjska obrazca:

$Sam_1|xNd\ ž^{+/-}| + Glag$; $Sam_1|xPvd\ ž^{-/+}| + Glag /+ p_{z/s} \cap Sam_6 / p_{na} \cap Sam_4|yPrd/Rad/Vsd\ ž^{+/-}| / /Prisl_n|yNd| =$ modifikator/; $Sam_1|xVd\ č^{+}| + Glag /+ Prisl_{n/č} / p \cap Sam_2 \cap Sam_2|wNd/Čd| / p \cap Sam_5|zMd\ ž^{-}| =$ modifikator/.

1.1 Določnejši/aktualnejši pomen označuje 'vrsto dejanja' in zahteva obveznovezljivo prislovno določilo. Pri *kulturno/politično delati* se obveznovezavni neleksikalizirani izglagolski predložni morfem odkriva s pretvorbami kot *delati v kulturi/politiki*, leksikalizirani predložni morfem pa je izražen v pomenih 'nasprotovanja' (*delati proti okupatorju*), 'usmerjanja' (*delati z mladino*), 'prizadevanja' (*delati za odpravo zaostalosti*), 'prispevanja' (*delati v korist človeštva*), 'sodelovanja' (*delati pri društvu, delati v organizaciji*) s pomenskoskladenjskim obrazcem: $Sam_1|xVd\ č^{+}| + GlagMo_{v/za//z/s//pri/proti} + Sam_{3–6}|yCd/Vsd\ ž^{–} / yRad/Prd\ č^{+}|$.

1.2 Pomen 'ukvarjanja s konkretno dejavnostjo' izpostavlja obvezno vezavo: *Dela v_trgovini, Dela pri računalnikih, Delajo s kemikalijami/s knjigami/s stroji, Dela kot skladiščnik; Rože delajo popke, Žene delajo okraske* s pomenskoskladenjskimi obrazci: $Sam_1|xVd\ č^{+}| + GlagMo_{v/pri//z/s} + Sam_{5–6}|yMd|Sd/Vsd\ ž^{-}|$; $Sam_1|xPvd\ ž^{+/-}| + Glag + Sam_4|yRd/Cd/Prd\ ž^{-}|$; $Sam_1|xNd\ ž^{+/-}| + Glag + Sam_4|yRd\ ž^{-/+}|$.

2 Pomen 'razmerja delovanja' označuje predmetna vezava ob prislovnem določilu načina kot (družljivem) modifikatorju: *Dela s pravopisom/na pravopisu, S knjigo/Z njo delajo kakor s cunjo/v skladu s predpisi*, še zveza s povedkovnikom: *Prav delajo* s pomenskoskladenjskimi obrazci: $Sam_1|xPvd\ ž^{-/+}| + Glag + p_{z/s} \cap Sam_6 / p_{na} \cap Sam_4|yPrd/Rad/Vsd\ ž^{+/-}| / + Prisl_n|yNd| =$ modifikator/; $Sam_1|xVd\ č^{+}| + GlagMo_{z/s} + Sam_6|wVsd\ ž^{+/-}|$; $Sam_1|xVd\ č^{+}| + Glag + p \cap Sam_6|zSd\ ž^{-}|$.

[16] Za vezljivostno obravnavo glagola DELATI sem preuredila in priredila pomenske razlage iz SSKJ.

3 'Rezultativnost/ciljnost' označujejo pomeni 'proizvajati, izdelovati' ('smernost' je vključena v glagolu DATI): *Delajo stroje/čevlje/čipke* in 'pridobivati, napravljati': *Delajo gumi (iz kavčuka), Dela (naročniku) za denar/uslugo/kravo* s pomenskoskladenjskima vezljivostnima obrazcema: $Sam_1|xVd\ č^+| + Glag + Sam_4|yRd\ ž^-| (+ p_{iz} \cap Sam_2|yPr/IMd\ ž^-|)$; $Sam_1|xVd\ č^+| + Glag(Mo)_{za} + (Sam_3|yPred\ č^+|) + Sam_4|yCd\ ž^{-/+}|$.

4 Neudeležena povedkovodoločilna vezljivost ni nujno samo vezna. Oslabljena oz. pomožniška raba DELATI lahko deloma ohranja pomenskoskladenjska razmerja 1) 'delovanja': *Delajo korake/grehe/kupčije, Dela čudeže/napake*: $Sam_1|xVd\ ž^+| + Glag_p + Sam_4'|wL|$; 2) 'dejavnosti': *Dela kot skladiščnik*: $Sam_1|xVd\ č^+| + Glag_{kot} + Sam_1'|wL|$; 3) 'lastnosti': *Frizura jo dela mlajšo, Cvetje dela sobo lepšo*: $Sam_1|xPvd\ ž^-| + Glag_p + Sam_4|yPrd\ ž^{+/-}| + Sam_4'/Prid_k'|wL|$; in 4) 'odnosa': *Dela (mu) žalost/veselje*: $Sam_1|xPvd\ ž^{+/-}| + Glag_p (+ Sam_3|yRad\ ž^{+/-}|) + Sam_4'|wL|$.

a_1) Dodano 'usmerjenost' procesa/dogajanja/dejanja označuje DATI:

1 'narediti/povzročiti, da kje biti':
$Sam_1|Pvd\ č^+| + Glag + Sam_4|yPrd\ ž^-| + p \cap Sam_2|IMd| // p \cap Sam_{3–4}/Prisl_k/Namen|CMd\ ž^{-/+}|$: *Dati denar iz denarnice, Dati knjigo na mizo*;

2 'narediti/povzročiti, da kdo imeti':
$Sam_1|Pvd\ č^+| + Glag + Sam_3|zPred/Prd\ č^+| + Sam_4|yPrd\ ž^-| (+ p \cap Sam_4|Cd\ ž^{+/-}|)$: *Dati mu blago (za kaj)*;

3 'narediti/povzročiti, da kdo delati':
$Sam_1|Pvd\ č^+| + Glag + Sam_3|zPred/Prd\ č^+| + Sam_4|yPrd\ ž^{-/+}| + p \cap Sam_4|Cd\ ž^{-/+}$ abstr.$^+$|: *Dati komu čas za premislek/na izbiro*.

1.3.2.3.1 Temeljni glagoli tvornih dejanj in procesov so označeni glede na tvorno udeležbo osebka.

Vse osnovne glagolske vezljivostne pomenske skupine (omogočanja nastajanja/nastanka česa, govorjenja/razumevanja/mišljenja, ravnanja, upravljanja, ravnanja s premikanjem, spremembe lastnosti in trajanja) zaobsežejo glagoli, slovarsko označeni s široko pomenskoskladenjsko rabo.

Tovrstni glagoli izpostavljajo osebek kot izvor oz. vršilca dejanja (Vd) splošnih dejavnosti, npr. *delati, oblikovati, izvrševati, izražati, omogočati* ipd., ali kot polvršilca oz. t. i. procesualnega vršilca ($V/Pv_{d/p}$), npr. *priti, odhajati*, in kot procesorja oz. povzročitelja procesa ($Pv_{d/p}$), npr. *gibati se, hoditi, peti*.

Temeljni tvorni glagoli so hkrati nadpomenke specializiranim in višjim specializiranim glagolom ravnanja/upravljanja/ustvarjanja (s telesnim in duševnim delovanjem).

1.3.2.3.1.1 Omogočanje nastajanja/nastanka česa

Širok skladenjski pomen je slovarsko označen kot 'z delom omogočati nastajanje česa'.

Temeljnimi glagoli so: *pripravljati/pripraviti (se) Pripravlja se k učenju (Cd), Pripravlja slušateljem (Pred) gradivo (Cd), napravljati Napravlja otroka (Cd), Napravlja se (Prd) (za nastop (Cd)* s pomenskoskladenjskima vezljivostnima obrazcema:

$Sam_1|xVd\ č^+| + Glag + Sam_4|yPrd/Cd\ ž^{+/-}| (+ p \cap Sam_4|Cd\ ž^{+/-}|)$;

$Sam_1|xVd\ č^+| + Glag_{(se)}(Mo)_{za/na/v/k}\ (+ Sam_3|yPred/Cd\ č^+|) + Sam_{4(2,3)}|yCd/Rd\ ž^{-/+}|$.

Navedeni pomenskoskladenjski vezljivostni obrazci vključujejo udeleženske vloge: T = prizadeti predmet dejanja (Prd) – neživo/živo, po pretvorbi: R = prizadeti predmet dejanja (Prd) – neživo/živo; T/za/na/v (ob SE_{Prd}) = cilj/rezultat dejanja (Cd/Rd) – neživo/živo; D/k/proti = cilj dejanja (Cd) – neživo; D/k = prejemnik dejanja (Pred) – živo.

1.3.2.3.1.1.1 Specializirani in višji specializirani glagoli imajo osnovne pomenske sestavine (PS) – 'omogočanje nastajanje dejanja, tj. dejavna/tvorna udeležba' in 'ciljnost' brez poudarjanja 'premikanja'. Z istimi udeleženskimi vlogami kot temeljni glagoli 'omogočanja nastajanja/nastanka česa' oblikujejo pomenskoskladenjske vezljivostne obrazce:

$Sam_1|xVd\ č^+| + Glag + Sam_4|yPrd/Cd\ ž^{+/-}| (+ p \cap Sam_4|Cd\ ž^{+/-}|)$;

$Sam_1|xVd\ č^+| + Glag(se)Mo_{za/na/v/k} + (Sam_3|yPred/Cd\ č^+|) + Sam_{4(2,3)}|yCd/Rd\ ž^{+/-}|$:

organizirati – Tako delo (Prd) je potrebno dobro organizirati; Organizirajo stavko/spopad/tekmovanje (Rd); Organizirajo kmete (Prd) (za sodelovanje z zadrugo (Cd)); Organizirajo (jim (Pred)) prenočišče (Rd); organizirati se – pog. Organiziral se je k socialistom (Cd).

Po pomenskoskladenjski vezljivosti se ločujejo: desno obveznovezljivi: *adjektivizirati Adjektivizira samostalnik (Prd), opredmetiti Opredmetijo ideje (Cd), oživiti Oživijo ponesrečenca (Cd), udejanjiti Udejanjajo sklep (Rd)*; desno neobveznovezljivi: *spoprijeti se Fantje so se spoprijeli /med seboj (Prd)/, vživeti se Otrok se je vživel (v družino (Cd))*; desno nevezljivi: *bogateti Hitro bogatijo, bakreneti Drevje bakreni, babiti se Babi se*.

1.3.2.3.1.2 Govorjenje, razumevanje, mišljenje

Nosilni temeljni glagoli: za telesno dejavnost je *gledati*, za duševno dejavnost so *govoriti/reči, misliti*. Pomensko najobsežnejši je splošni/neaktualni pomen 'zavestno uporabljati telesno in duševno energijo' s temeljnimi glagoli: *ukvarjati se Ukvarja se z bolniki (Rad)/s trgovino (Vsd), obravnavati Obravnava problematiko (Vsd)/mladostnika (Rad), uporabljati Uporablja naravna bogastva/govedino (Prd) za preživetje/polpete (Cd), zaznavati Zaznava svetlobo (Rad) s čutili (Sd), ugotavljati Ugotavlja rezultate (Rad) (z zadovoljstvom (Rad))* ipd. – v pomenu 'izpolnjevati, izvrševati, opravljati kako nalogo, delo ali aktivnost sploh' se dodaja skladenjsko neobvezno prislovno določilo načina/časa: *Nekateri včasih/slabo razumejo/govorijo kot otroci*: $Sam_1|xNd\ ž^{+/-}| + Glag$; $Sam_1|xVd\ č^+| + Glag /+ Prisl_{n/č} / p \cap Sam_2 \cap Sam_2|wNd/Čd| / p \cap Sam_5|zMd\ ž^- |$ = modifikator/; $Sam_1|xVd\ č^+| + Glag /+ Prisl_n|yNd| / + kot \cap Sam_1 / p \cap$

$Sam_{5–6}$|yNd/Sd/Vsd abstr. ž-| = modifikator/; – določnejši/aktualnejši pomen 'opravljati delo na določenem področju': *Govori proti okupatorju/z mladino/za odpravo zaostalosti /v korist človeštva*:

Sam_1|xVd č+| + $GlagMo_{v/za//z/s//na//pri/proti//o}$ + $Sam_{3–6}$|yCd/Vsd ž- / yRad/Prd č+|.

Navedeni pomenskoskladenjski vezljivostni obrazci vključujejo udeleženske vloge: T/na/za = razmerni/prizadeti predmet dejanja (Rad/Prd) – živo/neživo, po pretvorbi: R = razmerni/prizadeti predmet dejanja (Rad/Prd) – živo/neživo; T = vsebina dejanja (Vsd) – neživo, po pretvorbi: R = vsebina dejanja (Vsd) – neživo; T/za/na/v = cilj dejanja (Cd) – neživo/živo; Dproti = cilj dejanja (Cd) – neživo/živo; D = razmerni predmet dejanja (Rad) – živo/neživo; D = prejemnik dejanja (Pred) – živo; Mo = vsebina dejanja (Vsd) – neživo/živo; Mpo/v/na = razmerni predmet dejanja (Rad) – neživo/živo; Oz/s//za/nad = razmerni predmet dejanja (Rad) – neživo/živo (ob SE); Oz/s = vsebina dejanja (Vsd) – neživo (ob SE); Oz/s = sredstvo dejanja (Sd) – neživo; Nedoločnik = vsebina dejanja (Vsd).

1.3.2.3.1.2.1 Specializirani in višji specializirani glagoli govorjenja, mišljenja in razumevanja (duševno delovanje) vključujejo 'sprejemanje in lastitev informacije' (*dokumentirati, izvedeti, dojemati, verjeti* ipd.) in 'smiselno razumevanje in odzivanje na informacijo' (*razumeti, argumentirati* ipd.) in 'oddajanje informacije' (*sporočati, pokazati, agitirati* ipd). Imajo iste udeleženske vloge in iste pomenskoskladenjske vezljivostne obrazce kot temeljni glagoli 'govorjenja, razumevanja, mišljenja'.

1.3.2.3.1.3 Ravnanje

Nosilni temeljni glagol je *delovati*. 'Ravnanje' ima po pričakovanju pomenskoskladenjsko najširši obseg – zajema kar tri skladenjske pomene *delati* – 'ukvarjanje s konkretno dejavnostjo', 'razmerja delovanja' in 'rezultativnost'. Temeljnimi glagoli so: *ravnati /Negospodarno/ ravna z odpadki (Vsd)/s stroji (Sd), povzročati/povzročiti Jed povzroča žejo/bolezen (Rd), uresničevati/uresničiti Uresničuje načrte (Prd), pripravljati Pripravlja tekmovalce (Prd)/letalo (Prd)* ipd. s pomenskoskladenjskimi vezljivostnimi formulami s pomenom 'opravljati delo na določenem področju': Sam_1|xVd č+| + $GlagMo_{v/pri//z/s}$ + $Sam_{5–6}$|yMd–Sd/Vsd ž-|; in še v pomenih 'proizvajati, izdelovati': *delati stroje/čevlje/čipke* in 'pridobivati, napravljati': *delati gumi (iz kavčuka)*: Sam_1|xVd č+| + Glag + Sam_4|yRd ž-| (+ $p_{iz} \cap Sam_2$|yPrd ž-|).

Navedeni pomenskoskladenjski vezljivostni obrazci vključujejo udeleženske vloge: T = rezultat dejanja (Rd) – neživo, po pretvorbi: R = rezultat dejanja (Rd) – neživo; T = prizadeti predmet dejanja (Prd) – živo/neživo, po pretvorbi: R = prizadeti predmet dejanja (Prd) – živo/neživo; O = sredstvo dejanja (Sd) – neživo; O = vsebina dejanja (Vsd) – neživo.

1.3.2.3.1.4 Upravljanje

Nosilna temeljna glagola sta *delovati* in *igrati (se)*.

Izpostavi se pomen 'razmerja delovanja': 'kazati do česa določen odnos, ki se izraža zlasti v dejanjih' s pomenskoskladenjskim vezljivostnim obrazcem: Sam_1|xPvd ž-/+| + Glag + $p_{z/s} \cap Sam_6$ / $p_{na} \cap Sam_{4–5}$|yPrd/Rad/Vsd ž+/-| / /$Prisl_n$|yNd| = modifikator/.

Temeljnimi glagoli so: *učinkovati Učinkuje na snov (Prd) s segrevanjem (Rad), Učinkuje na učence (Rad) z znanjem (Vsd), vplivati Vpliva nanj (Rad) z besedo Rad), uvajati Uvaja novinca (Rad), Uvaja predpise (Vsd)* ipd.

Navedeni pomenskoskladenjski vezljivostni obrazci vključujejo udeleženske vloge: T/na = prizadeti predmet dejanja (Prd) – živo/neživo, po pretvorbi: R/Tna = prizadeti predmet dejanja (Prd) – živo/neživo; T = razmerni predmet dejanja (Rad) – živo/neživo (za ob SE), po pretvorbi: R = razmerni predmet dejanja (Rad) – živo/neživo; T = vsebina dejanja (Vsd) – neživo/živo, po pretvorbi: R = vsebina dejanja (Vsd) – neživo/živo; Oz/s = vsebina dejanja (Vsd) – neživo; Oz/s = razmerni predmet dejanja (Rad) – živo/neživo.

1.3.2.3.1.4.1 Ravnanje in upravljanje združujejo **specializirani** in **višji specializirani glagoli ravnanja/upravljanja s sonahajanjem/sopojavljanjem'**.

S tem se združujejo in kombinirajo tudi udeleženske vloge za temeljne glagole 'ravnanja', 'upravljanja' in 'netvornih dogajanj in procesov'.

Poudarjene so pomenske sestavine sonahajanja/sopojavljanja/pripadnosti, npr. *čakati – Pacienti čakajo (na) zdravnika (Ras/p), Čaka na ugodno priliko (Vss/p), Sodelujejo z različnimi organizacijami (Sp/d), Sodelujejo pri knjigi / pri projektu / na predstavitvi (Mp/d)*:

$Sam_1|xVd\ č^+| + GlagMo_{v/pri//z/s} + Sam_{5–6}|yMd–Sd/Vsd\ ž^-|$; $Sam_1|xVd\ č^+| + GlagMo_{z/s} + Sam_6|wVsd\ ž^-|$; $Sam_1|xVd\ č^+| + Glag + p\ Sam_6|zSd\ ž^-|$; $Sam_1|xPvd\ ž^{-/+}| + Glag + p_{z/s} \cap Sam_6$ / $p_{na} \cap Sam_4|yPrd/Rad/Vsd\ ž^{+/-}|$ / $/Prisl_n|yNd|$ = modifikator/; + 'sonahajanje/sopojavljanje', ki uvaja desne obveznovezljive delovalnike in okoliščine (osebek je vršilec/nosilec dejanja/stanja/procesa ($V/N_{d/s/p}$), npr. *reševati se*: $Sam_1|xV/Nd/s/p\ ž^{-/+}| + Glag|M_{so}d/s/p| + Prisl_{k/č/n}$ / $p \cap Sam_{2–6}|yM/IM/CM/Č/IČ/CČ/N/wL/S/Ra/Vs_{d/s/p}\ ž^{-/+}|$.

1.3.2.3.1.5 Ravnanje s premikanjem

Nosilna glagola sta *deti* in *vzeti*. Prevladujoča je 'smernost', drugotna je 'ciljnost' oz. 'namenskost'. Izpostavi se *dati* v pomenu 'napraviti, da pride kaj kam z določenim namenom a) s prislovnim določilom, b) z namenilnikom' z navedenimi udeleženskimi vlogami in s temeljnimi glagoli: *položiti Položi kravam (Pred) seno (Prd), Položil je denar (Prd) za varščino (Cd), odstraniti Odstranil mu (Prd) je odlikovanja (Prd), Odstraniti navlako (Prd) z dvorišča/iz sobe (IMd)* ipd. z možnimi pomenskoskladenjskimi vezljivostnimi obrazci: $Sam_1|xPvd\ č^+| + Glag + Sam_4|yPrd\ ž^{-/+}| + p_{v/na/k} \cap Sam_{3–4}/Prisl_k/Namen|CMd|$; $Sam_1|xPvd\ č^+| + Glag + Sam_4|yPrd\ ž^{-/+}| + p \cap Sam_2|IMd|$; $Sam_1|xPvd\ č^+| + Glag + Sam_3|zPred/Prd\ č^+| + Sam_4|yPrd\ ž^-|$ (+ $p \cap Sam_4|Cd\ ž^{-/+}|$); – in v pomenu 'napraviti, da pride kaj na določeno mesto': $Sam_1|xPvd\ č^+| + Glag + Sam_4|yPrd\ ž^-| + p \cap Sam_4/Prisl_k|CMd|$.

Navedeni pomenskoskladenjski vezljivostni obrazci vključujejo udeleženske vloge: T = prizadeti predmet dejanja (Prd) – neživo/živo, po pretvorbi: R = prizadeti predmet dejanja (Prd) – neživo/živo; Tna/v/nad/ob//Riz/od/do/z/s//Dk/proti = ciljno/izhodiščno mesto dejanja (CMd/IMd) – neživo/živo; Tza = cilj dejanja (Cd) – neživo/živo; D = prejemnik dejanja (Pred) – živo; D = prizadeti z dejanjem (Prd) – živo/neživo; Mpri/v = mesto dejanja (Md) – neživo/živo.

1.3.2.3.1.5.1 Specializirani in **višji specializirani glagoli ravnanja/upravljanja s premikanjem** vključuje a) spremembo mestnosti – transport (Pv/Vd), b) spremembo položaja (V/Nd), c) spremembo lege (Pd). Sèm sodijo tudi skladenjski pomeni specializiranih glagolov 'ravnanja/upravljanja s spremembo pripadnosti'. Udeleženske vloge in pomenskoskladenjski vezljivostni obrazci pa so isti kot pri temeljnih glagolih 'ravnanja s premikanjem', npr. *transportirati, tovoriti, kopičiti*: Sam_1|xPvd č$^+$| + Glag + Sam_4|yPrd ž$^{-/+}$| + $p_{v/na/k}$ ∩ $Sam_{3–4}$/$Prisl_k$/Namen|CMd|; Sam_1|xPvd č$^+$| + Glag + Sam_4|yPrd ž$^-$| + p ∩ Sam_2|IMd|; *izročiti*: Sam_1|xPvd č$^+$| + Glag + Sam_3|yPred/Prd/Cd č$^+$| + Sam_4|yPrd ž$^-$| (+ p ∩ Sam_4|Cd ž$^{-/+}$|); pomenska sestavina 'usmerjenega samopremikanja' omogoča tudi pomenskoskladenjski vezljivostni obrazec, npr. *Tovorili so previdno/povsod / iz kraja v kraj / s konji*: Sam_1|xVd/Np/d/dog ž$^{-/+}$| + Glag|M_{so}p/d/dog| + $Prisl_{k/n}$ / p ∩ $Sam_{2–6}$|yIM/CM/$N_{p/d/dog}$ ž$^{-/+}$|.

1.3.2.3.1.6 Sprememba lastnosti

Nosilni temeljni glagol je *spreminjati (se)*. 'Lastnost' je izražena v pomenu 'biti dejavno udeležen pri nastajanju česa' in omogoča prehod od polnih skladenjskih pomenov v oslabljene oz. pomožniške pomene glagola. Temeljnimi glagoli so: *tvoriti Tvori glas (Rd), Vprašanje tvori jedro (Cd), ustvarjati Ustvarja dohodek (Rd)/stike (Cd), oblikovati Oblikuje kip (Prd), Oblikuje s kladivom (Sd), Oblikuje stavke (Cd), Oblikuje posode (Cd)/v posode (Cd), Oblikujejo (mu (Rad)) svetovni nazor (Rd)* ipd.: Sam_1|xPvd ž$^{+/-}$| + Glag + Sam_4|yRd/Cd/Prd ž$^-$|; proti: Sam_1|xVd ž$^+$| + $Glag_p$ + Sam_4'|wL|.

Navedeni pomenskoskladenjski vezljivostni obrazci vključujejo udeležen ske vloge: T/v = rezultat dejanja (Rd) – živo/neživo (v je ob SE), po pretvorbi: R/Tv = rezultat dejanja (Rd) – živo/neživo (v je ob SE); T/v = cilj dejanja (Cd) – neživo/živo (v je ob SE); T = prizadeti predmet dejanja (Prd) – neživo/živo, po pretvorbi: R = prizadeti predmet dejanja (Prd) – neživo/živo; D = razmerni predmet dejanja (Rad) – živo/neživo; Oz/s = sredstvo dejanja (Sd) – živo/neživo.

1.3.2.3.1.6.1 Specializirani in **višji specializirani glagoli s splošnim pomenom spremembe** v nasprotju s 'spremembami v okviru ravnanja/upravljanja', npr. *odpreti/zapreti se, ničiti se*, vključujejo poleg pomenske sestavine 'lastnost' tudi 'samopremikanje Vd/dog/p' in 'ciljnost', npr. *iskati, najti*.

Z istimi udeleženskimi vlogami kot temeljni glagoli 'spremembe' združujejo pomenskoskladenjske vezljivostne obrazce temeljnih glagolov 'omogočanja nastajanja/nastanka česa' in 'ravnanja', npr. *Odprejo vrata (za goste)*: Sam_1|xVd č$^+$| + Glag + Sam_4|yPrd/Cd ž$^{+/-}$| (+ p ∩ Sam_4|Cd ž$^{+/-}$|); *Odprejo se (družbi) za ideje, Pretvarjal se je v čudaka*: Sam_1|xVd č$^+$| + Glag(se)$Mo_{za/na/v/k}$ + (Sam_3|yPred/Cd č$^+$|) + $Sam_{4(2,3)}$|yCd/Rd ž$^{+/-}$|; *Tonili so v mlaki, Zakrivali so z odejo*: Sam_1|xVd č$^+$| + $GlagMo_{v/pri//z/s}$ + $Sam_{5–6}$|yMd–Sd/Vsd|; *Pulili so plevel (iz grede)*: Sam_1|xVd č$^+$| + Glag + Sam_4|yRd ž$^-$| (+ p_{iz} ∩ Sam_2|yPrd ž$^-$|); + 'samopremikanje', npr. *Vznikali so povsod / iz zemlje / na površje*: Sam_1|xVd/Np/d/dog ž$^{-/+}$| + Glag|M_{so}p/d/dog| + $Prisl_k$ / p ∩ $Sam_{2–6}$|yM/IM/CM/$Ra_{p/d/dog}$ ž$^{-/+}$|.

1.3.2.3.2 Faznost tvornega glagolskega dejanja

Nepolnopomenski fazni glagol uvaja desno neudeleženske vezljivost oz. povedkovodoločilno vezljivost s pomenskoskladenjskim obrazcem: Sam_1|xPvd č$^+$| + $Glag_p$F + Sam_4'/Nedol|wL|: *Začne/Nadaljuje/Konča/Ustavi/Preneha/Prekine/Uničuje/Izničuje/Pusti razpravo/rast*.

1.3.2.4 Glagoli premikanja

Osnovni merili pri delitvi glagolov premikanja sta a) samostojnost premikanja edinega udeleženca in b) nesamostojnost premikanja enega izmed udeležencev. Elementarna glagola premikanja sta *premikati se* in *gibati se*, temeljna glagola premikanja pa *iti* in *hoditi*.

1 Pri ***procesnih glagolih*** je poudarjen potek premikanja: – nevezljivo: neprekinjeno premikanje (*iti, bežati* > *hod, bežanje* ...); – neobveznovezljivo: ponavljajoče premikanje v poljubne smeri (*letati, begati, voziti se* > *letanje, beganje, vožnja* ...); – obveznovezljivo: /ne/aktualno mnogokratno premikanje *iti/hoditi v šolo / iz šole* > *hoja v šolo / iz šole*.

2 Pri ***ciljno usmerjenih glagolih*** je poudarjena ciljnost premikanja oz. namenskost (namen izraža izglag. samostalnik ali namenilnik), ki je vedno obveznovezljiva: – neprekinjeno enosmerno premikanje (*teči nakupovat* > *tek po nakupih*); ponavljajoče premikanje z namenom (*hoditi na vaje* > *hoja na vaje*); hkratno (enkratno/ponavljajoče) premikanje / sopremikanje dveh bitij (Pvd/Vd ∩ Nd): *Janez žene Toneta na delo, Janez potiska kolo v popravilo, Pes podi kokoši spat* > *Janezovo gnanje Toneta na delo, Janezovo potiskanje kolesa v popravilo, pasje podenje kokoši spat*).

3 Pri ***dogodkovnih glagolih***, ki so pretežno glagolske sestavljenke, je poudarjena vsebina dogodka: – nevezljivo: sprememba sonahajanja (vzajemno delovanje dveh živih bitij: *srečati se, sestati se* > *srečanje, sestanek*); – obveznovezljivo: izraženo izhodišče (*iziti pri založbi* > *izid pri založbi*), izražen cilj (*vrniti se domov, priti v sobo* > *vrnitev domov, prihod v sobo*), izražen kraj/mesto dejanja (*preiti cesto* > *prehod čez cesto*), sprememba mesta/položaja/smeri (*pasti z drevesa, sukati se okoli* > *padec z drevesa, sukanje okoli*).

1.3.2.4.1 Najtipičnejši višji specializirani glagoli z najpogostejšimi temeljnimi in specializiranimi glagoli v pomenski podstavi. S pomenskopodstavnima *hoditi – iti* in navadno s slovarsko čustv(enostno) oznako: *korakati, hlačati, paradirati, patruljirati, romati – korakanje, hlačanje, paradiranje, patruljiranje, romanje*); pomenskopodstavni *pluti* v *križariti – križarjenje*; pomenskopodstavni *pasti* v *kapniti*.

1.3.3 Prevladujoče obveznovezljive udeleženske vloge po glagolskih skupinah

Čeprav glagolske pomenske skupine, določene na podlagi glagolske vezljivosti, vključujejo vse udeleženske vloge, so nekatere udeleženske vloge pogostejše. Tudi po posamostaljenju glagolov v jedrne izglagolske samostalnike z besedotvornim pomen dejanja (De) se ohranijo vse udeleženske vloge – večinoma tudi popridevljene v različne vrstne pridevnike – in ista pomenskohierarhična razvrstitev (podeljevanje in izražanje udeleženskih vlog v smeri vršilec/povzročitelj/izvor dejanja > prejemnik > prizadeto z dejanjem > okoliščine dejanja; najprej t. i. enovlogovni skloni in nato še večvlogovni skloni), le v različnih obsegih – glede na izhodiščni jedrni besedotvorni pomen so nekatere udeleženske vloge izpuščene (prim. Orešnik 1992).

Zadostnost oz. pravilnost obsega vezljivostnih glagolskih pomenskih skupin z vidika strukturnoskladenjske vezljivosti potrjuje tudi tožilniško določilo (T), ki pri glagolih stanja, poteka in dejanja zajame vse osnovne udeleženske vloge. V slovenščini se je potrdila pogostnostna sklonska razvrstitev TRIMOD (sklonska razvrstitev besed, ki so hkrati besednozvezno jedrne je TIMROD), uporaba glagolskih predložnih morfemov – najpogostejši so *za, z/s, o, v, pri, na* – pa dá sklonsko razmerje TMROD. Mestnik (M) je po pogostnosti tako visoko, ker sta predložna morfema *o* in *pri* samomestniška, *z/s* pa samoorodniški, medtem ko so drugi trije predložni morfemi večsklonski. Imenovalniško določilo je s pomensko- in strukturnoskladenjskega vidika nekaj posebnega, dajalniško določilo pa se vezljivostno razvršča pred predložnosklonska določila.

Za slovenščino ločujem pet osnovnih skupin določil, ki jih glede na oblikoslovnoskladenjske lastnosti še naprej delim v deset razredov ($Dl_{1–10}$):

a) Ob **polnopomenskih glagolih** kot nosilcih vezljivosti – zaradi vezljivostnih lastnosti so mednarodno označeni kot funktorji, ob katerih določila označujejo ustreznega udeleženca oz. njegovo udeleženske vlogo na skladenjski ravnini: – sklonska določila ($Dl_{1–4}$): imenovalniška, tožilniška, rodilniška in dajalniška; besednovrstno so to samostalniške besede; – (predložno)sklonska določila ($Dl_{5–7}$): mestniška in orodniška; besednovrstno so samostalniške besede, ki jih sklonsko določa glagolski predložni morfem; isto velja tudi za tožilniška, rodilniška in dajalniška določila ob predložnomorfemskih glagolih; – prislovna določila (Dl_8): besednovrstno so prislovi – statični prislovi stavčnofunkcijsko obsegajo vsa osnovna prislovna določila kraja/časa/načina/vzroka, dinamični prislovi pa vsa prislovna določila smeri in cilja.

b) Ob **nepolnopomenskih glagolih** kot samo veznih oz. slovničnofunkcijskih nosilcih neprave/neudeleženske vezljivosti – mednarodno so označeni kot prafunktorji, ki skupaj z neudeleženskimi povedkovimi določili lastnostno opredeljujejo določenega udeleženca:

– sklonska/prislovna povedkovniška določila (Dl_9): besednovrstno so samostalniške in pridevniške besede, glagoli in prislovi; – nedoločniška/namenilniška določila (Dl_{10}): besednovrstno so glagoli.

2 Tipologija obvezne vezljivosti je podlaga za tipologijo slovenskih stavčnih vzorcev

Z upoštevanjem glagolskopomenske usmerjenosti vseh glagolskih pomenskih skupin je izoblikovana je tipologija stavčnih vzorcev v slovenščini.[17]

Z vidika stavkotvornosti je prvotna delitev na a) enodelne in dvodelne stavčne povedi, drugotna pa je delitev glede na b) pomenskoskladenjsko vezljivost glagolov v povedku, ki so lahko nevezljivi, eno-, dvo-, tro- ali večvezljivi. Glagolska vezljivost je v okviru enostavčne povedi ujeta v povedkovo vezljivost, ki oblikuje dvo-, tro- in štiristavčnočlenske stavčne povedi in upošteva c) merilo slovnične pravilnosti in sporočilne popolnosti, ki povedi deli na glavne stavčne vzorce in podvzorce. Stavčne podvzorce tvorita posebni pomenskoskladenjsko predvidljivi, vendar strukturnoskladenjsko neobvezni določili: 1) splošni osebek, npr. *Misli se, Človek misli*, in 2) notranji predmet, npr. istorečni *Pleše ples*, in neistorečni, npr. *Češe lase, Govori besede*, ali notranje prislovno določilo, katerih pomenske lastnosti so že vključene v glagolu. Določili sta označeni z okroglimi oklepaji.

Število stavčnih vzorcev (V) in podvzorcev (PV) razkriva tudi najpogostejšo in hkrati najbolj navadno pomenskoskladenjsko uporabo glagolov tudi z vidika tvorbe stavčnih povedi: a) enodelni stavki: prvotno brezosebni nevezljivi Glag (1V), npr. *Sneži, Zmrzuje, Temni se*, in drugotno brezosebni eno-/dvovezljivi Glag (8V, 1PV), npr. *Prasketa v kaminu, Nagiba se k nevihti, Boli ga v hrbtu, Govorijo vse mogoče*; b) dvodelni stavki: enovezljivi Glag (2V, 1PV), npr. *Spi, (Dež) lije, Smrad se širi*, dvovezljivi Glag (10V, 9PV), npr. *Vozim avto, Mati ziba otroka, Stanuje v bloku, Dobrika se (ljudem)*, trovezljivi Glag (27V, 7PV), npr. *Nameril je puščico v tarčo, Počesala je lase (v rep), Izpustili so ga iz kletke, Silil ga je k pretepu, Zdravil se je (v toplicah)*, štirivezljivi Glag (4V), npr. *Učitelj je spraševal učence podrobnosti o knjigi*, petvezljivi Glag (1V, 1PV), npr. *Zdravnik je bolniku vbrizgnil zdravilo v žilo (z injekcijo)*.

Literatura

Apresjan, Ju. D., 1967: *Eksperimental'noe issledovanie semantiki russkogo glagola*. Moskva: Nauka.

– – [2]1995: *Leksičeskaja semantika*. Vostočnaja literatura RAN. 2. popravljena in dopolnjena izdaja. Moskva.

Breznik, A., 1916: *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec. 3. izd., Prevalje 1924: Družba sv. Mohorja. 4. pomnožena izd., Celje 1934: Družba sv. Mohorja.

Dajnko, P., 1824: *Lehrbuch der Windiſchen Sprache*. II del: Von der Wortfügung. Gratz. 269–296.

Daneš, F. idr., 1987: *Větné vzorce v češtině*. Praha: Academia.

Dular, J., 1982: *Priglagolska vezava v slovenskem knjižnem jeziku (20. stoletja)*: disertacija. Ljubljana. 1–259.

[17] Glede na glagolskopomensko usmerjenost posameznih glagolskih pomenskih skupin pa so upoštevana vsa pomensko- in strukturnoskladenjsko obvezna določila v okviru prostega stavka. Poleg Daneševega dela Větné vzorce v češtině (1987) so mi za izhodiščno osnovo bile tudi delne tipologije slovenskih stavčnih vzorcev – J. Toporišič v SKJ IV (1970: 151–162) v pogl. Posebni tipi stavkov, SS (1976: 497–506) v pogl. Tipologija stavkov, in NSS (1982: 106–108) v pogl. Glagolske besedne zveze; O. Kunst Gnamuš (1981: 152–153), v pogl. Primeri glagolskih stavčnih vzorcev.

Grepl, M. idr., 1987: *Mluvnice češtiny (3 – Skladba)*. Praha: Academia.
Helbig, G., 1992: *Probleme der Valenz- und Kasustheorie*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
Kořenský, J., 1972: *Funkce českých sloves být a mít ve vetnesémantické strukture "situace" (state of affairs)*. Jazykovedný časopis XXIII/2. 159–168.
Križaj Ortar, M., 1989: *Vezljivost: iz pomena v izraz*. XXV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana. 129–140.
Kunst Gnamuš, O., 1981: *Pomenska sestava povedi*. Ljubljana.
Metelko, F., 1825: *Lehrgebäude der Sloweni∫chen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen*. Laibach. 236–264.
Orešnik, J., 1992: *Udeleženske vloge v slovenščini*. Ljubljana: SAZU. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* I–V 1970, 1975, 1979, 1985, 1991. Ljubljana: DZS.
Toporišič, J.: 1965–1970: *Slovenski knjižni jezik I–IV*. Maribor: Obzorja.
– – 1976: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
– – 1980: *O strukturalnem določanju besednih pomenov (ob glagolu BITI)*. Linguistica XX. Ljubljana. 151–167.
– – 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
– – 2000: *Slovenska slovnica*. Četrta prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Obzorja.
Vidovič Muha, A., 1981: *Pomenske skupine nekakovostnih izpeljanih pridevnikov*. SR XXIX/1. 19–42.
– – 1986: *Besedni pomen in njegova stiliska.* XXII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana. 79–91.
– – 1988: *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženk*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Partizanska knjiga.
– – 1993: *Glagolske sestavljenke – njihova skladenjska podstava in vezljivostne lastnosti (Z normativnim slovensko-nemškim vidikom)*. SR XLI/1. 161–192.
– – 1998: *Pomenski preplet glagolov IMETI in BITI – njuna jezikovnosistemska stilistika*. SR XLVI/4. 293–323.
– – 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje. Govorica slovarja*. Razprave Filozofske fakultete. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
Vincenot, C., 1975: *Essai de Grammaire Slovène*. Ljubljana: MK.

Summary

The typology of verbal valency as a semantic- and structural-syntactic phenomenon here worked out is at the same time a basis for producing a valency dictionary of Slovenian. From the viewpoint of verbal valency verbal groups are worked out. The semantic-syntactic or valency base for all verbs is the three primary verbs or verbal primitives *biti* (to be), *imeti* (to have), and *delati* (to do, make). The basic semantic-hierarchic valency networks are composed of basic verbs of state (the hypernyms of all stative verbs are the two primitives *biti* ('existence') and *imeti* ('relations')), basic verbs of active/nonactive actions and processes (the hypernyms of process active verbs are the two primitives *delati* and *dati* < 'povročiti, da (kdo) imeti', and of process nonactive verbs the phasal *postati* < 'narediti se/začeti biti' and *dobiti* < 'začeti imeti'). The basic verbs – already indicated as to type and lacking true synonyms – constitute the fundamental classifying standard for verbal valency groups and at the same time the semantic-syntactic basis and starting-point for semantically specialized verbs a) of treating/managing/creating, b) of speaking, thinking, understanding, c) of changes, d) of movement. A special subgroup of basic verbs consists of e) elementary verbs of natural phenomena and life processes, which form a kind of semantic-syntactic or valency synthesis of all the enumerated verbal semantic groups.

The different meaning and derivation of the verbs shapes the semantic-hierarchic valency network of the type *premikati se – iti – stopati – korakati, delati – udarjati/tolči – sekati – cepiti*, etc.

Within the framework of valency according to nominalization and adjectivalization or the valency of deverbal derivatives, the following are taken into account as realizers of valency a) the so-called transpositional derivatives with the meanings of action/state/property (De/St/L) – they are of clausal origin and are thus treated transformationally, and b) the so-called mutational derivatives with word-formational meanings of agent, object, result and means (Vd, Pd, Rd, Sd).

The sufficiency or correctness of the extent of valency verbal semantic groups from the aspect of structural-syntactic valency is also confirmed by the accusative complement (T), which with verbs of state and course of an action encompasses all the basic participant roles. However in transformations, instead of the accusative (T) there is the genitive (R).

From the standpoint of the semantic- and structural-syntactic obligatoriness of complements the typology of clause patterns in Slovenian is formulated, taking into account the verbal-semantic orientation of all the verbal semantic groups.